

**VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ TARNYBOS
DIREKTORIUS**

**ĮSAKYMAS
DĖL ŠAKINĖS KORUPCIJOS PREVENCIJOS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE
2016-2019 METŲ PROGRAMOS
PATVIRTINIMO**

2016 m. lapkričio 9 d. Nr. 1S-141
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XII-1537 „Dėl Lietuvos Respublikos Nacionalinės kovos su korupcija 2015-2015 metų programos patvirtinimo“ 38.1 punktu, Viešųjų pirkimų tarnybos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 1517 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos nuostatų patvirtinimo“, 23.6 punktu,

t v i r t i n u Šakinės korupcijos prevencijos viešuosiuose pirkimuose 2016-2019 m. programą (pridedama).

Direktorė

Diana Vilytė

PATVIRTINTA
Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus
2016 m. lapkričio 9 d. įsakymu
Nr. 1S-141

**ŠAKINĖ KORUPCIJOS PREVENCIJOS VIEŠUOSIUOSE
PIRKIMUOSE
2016-2019 M. PROGRAMA**

NAUDOJAMOS SĄVOKOS IR SUTRUMPINIMAI

Sutrumpinimas	Sąvoka
CVP IS	Centrinė viešųjų pirkimų informacinė sistema
ES	Europos Sąjunga
EK	Europos Komisija
Nacionalinė programa	Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija 2015–2025 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XII-1537
OLAF	Europos kovos su sukčiavimu tarnyba
Programa	Šakinė korupcijos prevencijos viešuosiuose pirkimuose 2016-2019 m. programa
Priemonių planas	Šakinės korupcijos prevencijos viešuosiuose pirkimuose 2016-2019 m. programos įgyvendinimo 2016-2017 m. priemonių planas
STT	Specialiųjų tyrimų tarnyba
Transparency International tyrimas	2013 m. kovo 15 d. Transparency International Lietuvos skyriaus publikuota tyrimo ataskaita „Viešieji pirkimai: viešieji pinigai ir skaidrumas“
VPI	Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas
VPT	Viešųjų pirkimų tarnyba

I SKYRIUS

PAGRINDINIAI PROGRAMOS PRINCIPAI IR ELEMENTAI

1. Viešųjų pirkimų procesas yra ypatingai svarbus tiek ES, tiek kiekvienos valstybės narės (taip pat – Lietuvos) ekonominiam bei socialiniam vystymuisi, nes būtent viešųjų pirkimų būdu viešojo sektoriaus organizacijos išleidžia apie penktadalį ES šalyse sukuriama bendrojo vidaus produkto. Remiantis OLAF tyrimu 2013 m. birželio 30 d. „Korupcijos požymiai ES viešuosiuose pirkimuose. Korupcijos sukuriama žalos viešuosiuose pirkimuose vertinimo metodikos ir kovos su korupcija gairių vystymas“ (angl., „Corruption in Public Procurement in the EU. Development of a methodology to estimate the direct costs of corruption and other elements for an EU-evaluation mechanism in the area of anti-corruption“)¹, ES valstybių narių patiriamų nuostolių dėl korupcijos bei kitų viešuosiuose pirkimuose taikytų sukčiavimo būdų dydis sudarė net 18% bendros visų vykdytų projektų vertės.

2. Programos pagrindinis tikslas - didinti viešųjų pirkimų valdymo efektyvumą, susijusių sprendimų ir procedūrų skaidrumą, VPT, perkančiųjų organizacijų bei kitų institucijų viešumą ir atskaitingumą visuomenei, taip aktyviai prisidedant prie korupcijos apraiškų mažinimo ir kovos su korupcinio pobūdžio reiškiniais. Siekiant šio tikslo reikia:

2.1. Gerinti VPT veiklos kokybę, užtikrinti procedūrų ir priimamų sprendimų skaidrumą, atskaitingumą visuomenei periodiškai vykdant sisteminio pobūdžio viešųjų pirkimų tyrimus bei sukuriant geresnes galimybes suinteresuotoms šalims įsitraukti į viešųjų pirkimų proceso ir rezultatų analizę.

2.2. Skatinti perkančiąsias organizacijas įgyvendinti efektyvias viešųjų pirkimų skaidrumo ir korupcijos rizikos valdymo priemones bei didinti atskaitomybę visuomenei, VPT bei kitoms institucijoms.

3. Programos rengimo metu buvo išanalizuoti pagrindiniai veiksniai, lemiantys sukčiavimą ir kitokio pobūdžio neteisėtą veiklą viešuosiuose pirkimuose, išnagrinėtos labiausiai paplitusios sukčiavimo schemos vykdant viešuosius pirkimus ES valstybėse narėse (taip pat – Lietuvoje), išnagrinėtos pagrindinės tarptautinių ir nacionalinių institucijų studijos ir tyrimai, analizuojantys viešųjų pirkimų problematiką bei jų skaidrumo iššūkius, galimų korupcijos požymių vertinimo aspektu tirti 2012-2015 m. vykdytų viešųjų pirkimų duomenys, analizuojamos įvairios minėtos apklausos ir tyrimai. Remiantis šia analitine informacija parengtos Programos priemonės, kurias VPT sieks įgyvendinti 2016-2019 m. laikotarpiu. Taip pat Programoje keliami uždaviniai kitoms institucijoms, kurios turėtų aktyviai prisidėti prie korupcijos prevencijos viešuosiuose pirkimuose.

4. Programoje apžvelgiami žemiau išvardinti tarptautinio ir nacionalinio lygmens organizacijų (pvz., OLAF, Transparency International Lietuvos skyriaus, STT, VPT) atlikti tyrimai, studijos ir gairės dėl viešųjų pirkimų skaidrumo tobulinimo:

- Europos Komisijos ataskaita apie korupciją² ;
- STT veiklos ataskaitose pateikiama informacija³ ;
- STT 2014 m. liepos 21 d. rašte Nr. 4-01-4192 aprašyti korupcijos mechanizmai ir

¹ Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/antifraud/files/docs/body/identifying_reducing_corruption_in_public_procurement_en.pdf

² Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_397_en.pdf, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/docs/2014_acr_lithuania_chapter_lt.pdf

³ Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/lt/menu/stt-veikla/veiklos-rezultatai/>

- problemos⁴ ;
- Nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programos įgyvendinimo priemonių plano vykdymo iki 2014 m. gruodžio 31 d. ataskaita⁵ ;
- STT atlikta korupcijos rizikos analizė⁶
- Teisės aktų ir jų projektų antikorupciniai vertinimai⁷ .
- OLAF tyrimas⁸ ;
- 2009 m. vasario 18 d. publikuotos EK rekomendacijos dėl sukčiavimo rizikos rodiklių taikymo Europos regioninės plėtros fondo ir Europos socialinio fondo agentūros struktūrinių fondų programų valdymo procese;
- STT 2014 m. balandžio – gegužės mėn. sudarytas 2014 m. Lietuvos korupcijos žemėlapis;
- STT 2014 m. sausio 3 d. patikslinta išvada dėl korupcijos rizikos analizės VPT veiklos srityse;
- Įvairūs Transparency International tyrimai;
- Kiti įvairių sociologinių tyrimų duomenys⁹ .

5. Programos pagrindinės prielaidos ir apribojimai - Programoje pateiktos išvalgos ir numatomos taikyti kovos su korupcija priemonės parengtos remiantis apibendrinta aukščiau minimų tyrimų ir studijų informacija, 2012-2015 m. laikotarpiu Lietuvoje vykdytų viešųjų pirkimų duomenų analizės rezultatais, pateiktomis viešųjų pirkimų ekspertų išvalgomis, specialiai Programos rengimo tikslais suburtų darbo grupių bei diskusijų rezultatais, kita Programoje nurodyta informacija.

6. Programos įgyvendinimą koordinuoja ir kontroliuoja VPT direktorius.

7. Dalis Programos 1 priedo 4 ir 5 uždavinių įgyvendinimui numatytų priemonių yra detalizuojančios Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 648 patvirtintame Nacionalinės kovos su korupcija 2015-2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstituciniame veiklos plane numatytas priemonės, už kurių įgyvendinimą yra atsakinga VPT.

8. Kad būtų nuosekliai vertinama pasiekta pažanga, nustatomos problemos ir kliūtys, atsirandančios įgyvendinant šią programą:

- 8.1. priemonių vykdytojais privalo vykdyti priemonės, numatytas priemonių plane;
- 8.2. Informacija apie priemonių vykdymą yra pateikiama VPT prašymu;
- 8.3. VPT Interneto svetainėje skelbia metinę Programos įgyvendinimo ataskaitą.

9. Informacija apie Programos ir priemonių plano įgyvendinimo eigą viešai skelbiama šią programą įgyvendinančių institucijų interneto svetainėse

⁴ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija/Mechanizmai_2014.pdf

⁵ Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/nkkp-2011-2014/>

⁶ Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/menu/korupcijos-prevencija/korupcijos-rizikos-analize/>

⁷ Prieiga per internetą:

http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.rezult_1?p_nr=&p_nuo=&p_iki=&p_org=2494&p_drus=356&p_kalb_id=1&p_title=&p_text=&p_pub=&p_met=&p_lnr=&p_denr=&p_es=&p_rus=1&p_tid=&p_tkid=&p_t=0&p_tr1=2&p_tr2=2&p_gal=&p_fix=n&p_gov=n

⁸ Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/antifraud/files/docs/body/pwc_olaf_study_en.pdf

⁹ Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/menu/sociologiniai-tyrimai/>

10. Svarbu, jog įgyvendinant aukščiau išvardintus Programos elementus, bus siekiama įgyvendinti Europos Komisijos pasiūlymą¹⁰ „įvertinti Viešųjų pirkimų tarnybos stebėjimo pajėgumus ir pirmenybės teikimą stambesnėms byloms, rengti papildomas prevencijos priemones perkančiosiose organizacijose, kad būtų galima nustatyti korupcijos atvejus įvairiuose viešojo pirkimo etapuose, sutelkiant dėmesį į vietos lygmenį ir sveikatos priežiūros sektorių“, kurio sėkmingam įgyvendinimui yra būtina ne tik VPT, bet ir kitų Programoje įvardintų institucijų pagalba ir dėmesys.

11. Nacionalinėje programoje vienu pagrindinių rodiklių įvardintas korupcijos suvokimo indeksas šioje Programoje nėra tiesiogiai taikytinas, nes išskirti viešųjų pirkimų vaidmens ir įtakos korupcijos suvokimo indeksui praktiškai nėra įmanoma. Dėl šios priežasties pagrindiniu Programos rodikliu yra augantis visuomenės pasitikėjimas VPT veikla bei taikomais viešųjų pirkimų kontrolės principais (naudojantis nacionaliniu korupcijos žemėlapiu bei kitais nacionalinio lygmens sociologiniais tyrimais).

II SKYRIUS KORUPCIJOS IR KITUS SUKČIAVIMO POŽYMIUS NURODANTYS VEIKSNIAI

12. Plačiaja prasme korupcija yra apibrėžiama kaip sąmoningas piktnaudžiavimas patikėta galia ir/ar sprendimų priėmimo teise siekiant asmeninės naudos¹¹. Kaip bebūtų, vis dažniau korupcija visuomenėje yra suvokiama ne tik kaip viešojo ir privataus sektoriaus organizacijų neteisėtas bendradarbiavimas, tačiau tuo pačiu ir kaip privačių įmonių galimi neskaidrūs susitarimai, kainų derinimas, nematerialus ir/ar netiesioginis atsidėkojimas (pvz., giminaičių įdarbinimas) ar kiti sukčiavimo būdai. Šie sukčiavimo požymiai bei atitinkamos rizikos yra ypatingai dažni bei aktualūs tiek ES, tiek Lietuvoje vykdomuose viešuosiuose pirkimuose.

13. Siekiant pateikti veiksmingus kovos su korupcija bei korupcijos prevencijos sprendimus, yra ypatingai svarbu įvertinti sukčiavimą galinčius lemti veiksniai tiek instituciniu (organizacijos vidaus), tiek sisteminiu lygiu. Šiuo tikslu žemiau pristatoma Jungtinių Amerikos Valstijų kriminologo D. R. Cressey „neteisėtų veiksmų trikampio“ (angl., fraud triangle) teorija bei neteisėtų veiksmų analizės modelis¹² (1 paveikslas), kuriame išskiriami ir aprašomi pagrindiniai korupcijos, sukčiavimo ar kitų neteisėtų veiksmų pasireiškimo riziką nurodantys veiksniai:

- **Galimybės** – visų pirma sietinos su vidaus kontrolės sistemos trūkumais ar nepakankamumu (pvz., perkančiosios organizacijos lygmenyje – netinkamas viešųjų pirkimų proceso reglamentavimas, viešųjų pirkimų peržiūros/ vidaus auditų nevykdymas, interesų konfliktų deklaravimo ir priežiūros proceso nebuvimas; sisteminiame lygmenyje – spragos viešųjų pirkimų reglamentavime, efektyvios viešųjų pirkimų priežiūros sistemos trūkumai, kita).
- **Spaudimas** – atsirandantis dėl finansinio, socialinio, politinio bei kitokio pobūdžio spaudimo perkančiosios organizacijos atsakingiems atstovams (pvz., perkančiosios organizacijos lygmenyje – perkančiosios organizacijos ir/ ar darbuotojų motyvacinės

¹⁰ Priedas „LIETUVA“ prie ES kovos su korupcija ataskaita, p. 11. Prieiga internetu: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/docs/2014_acr_lithuania_chapter_lt.pdf

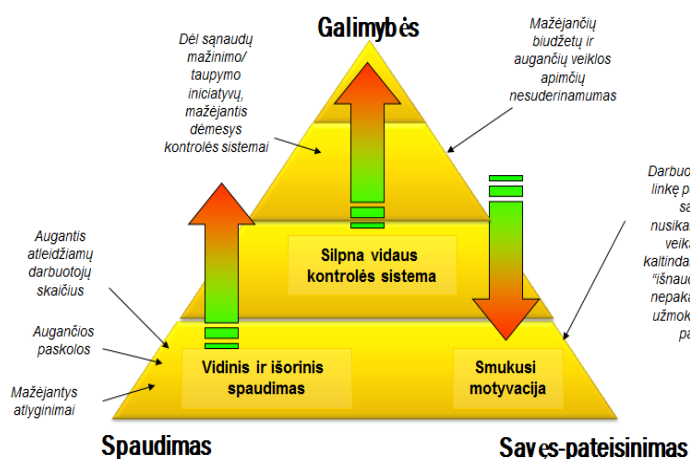
¹¹ Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme korupcinio pobūdžio teisės pažeidimas apibrėžiamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens administracinis, darbo drausmės ar tarnybinis nusižengimas, padarytas tiesiogiai ar netiesiogiai siekiant arba reikalaujant turinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui, taip pat ją priimant, kai tai daroma piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi, viršijant įgaliojimus, neatliekant pareigų, pažeidžiant viešuosius interesus, taip pat korupcinio pobūdžio nusikalstama veika.

¹² Donald R. Cressey, „Other People's Money“, Montclair: Patterson Smith, 1973 m., p. 30.

sistemos trūkumų, rinkos sąlygų neatitinkančio atlyginimo ir/ arba sisteminiame lygmenyje – dėl viešųjų pirkimų proceso politizavimo ar kitų veiksnių atsirandantys kontroliuojančių organizacijų nurodymai dėl specifinių techninių viešojo pirkimo sąlygų numatymo, iš anksto numatytų viešųjų pirkimų laimėtojų, kitų veiksnių).

- **Savęs pateisinimas** – dažniausiai socialinio ir/ar psichologinio pobūdžio argumentai teikiami kaip paaiškinimas dėl įvykdytų korupcinio pobūdžio pažeidimų (pvz., „tokio pobūdžio viešųjų pirkimų praktika yra įprasta Lietuvoje ir/ ar mūsų ūkio šakoje“) ar neveiksmo (pvz., „mums nėra priskirtos šios funkcijos“ ir/ar „tokio pobūdžio darbų nėra įmanoma atlikti su esamais finansiniais, žmogiškaisiais ar technologiniais ištekliais“, pan.).

1 paveikslas. Neteisėtų veiksmų trikampis ir analizės modelis

14. Kaip pateikta aukščiau nurodytuose pavyzdžiuose, neteisėtų veiksmų trikampio modelis gali būti taikytinas korupcijos rizikos vertinimui tiek perkančiosios organizacijos lygmeniu, tiek viešųjų pirkimų ir/ar korupcijos rizikos vertinimo sisteminiu lygmeniu. Kiekvieną perkančiąją organizaciją skatintume atlikti detalų viešųjų pirkimų korupcinio pobūdžio rizikų vertinimą remiantis aprašytu modeliu bei kitais principais nurodytais šioje Programoje.

III SKYRIUS SOCIOLOGINIŲ TYRIMŲ DUOMENYS¹³

15. Korupcija yra latentinis reiškinys, todėl vertinant šį reiškinį tikslinga remtis įvairių tyrimų visuma ir faktiniais duomenimis apie padarytus korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus.

16. 2014 metais atliktas tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014“ suteikia galimybę įvertinti, ar tinkamai mažinama korupcija, ar įgyvendintos Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programos patvirtinimo“ įgyvendinimo priemonių plano priemonės buvo efektyvios, kokie yra Lietuvos antikorpūcinės politikos trūkumai ir privalumai, išsiaiškinti Lietuvos piliečių požiūrį į korupciją, jos formas, mastą bei prevencijos priemonių veiksmingumą. Remiantis sociologinio tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014“ duomenimis, galima daryti išvadą, kad antikorpūcinė

¹³ Šiame skyriuje pateikiama Nacionalinėje programoje pateikiamų sociologinių tyrimų santrauka. Detalus minimų tyrimų aprašas pateikiamas Nacionalinėje programoje.

aplinka Lietuvoje gerėja. Šis tyrimas iš dalies patvirtina kitų tyrimų duomenis (Pasaulinio korupcijos barometro, „Eurobarometro“).

17. Įvertinus visuomenės požiūrį į korupciją kaip rimtą problemą, nustatyta, kad 48 proc. gyventojų, 29 proc. valstybės tarnautojų ir 30 proc. verslo atstovų korupciją laiko labai rimta problema, ir šis skaičius yra mažiausias nuo 2005 metų (2011 metais korupciją labai rimta problema laikė 67 proc. gyventojų, 39 proc. verslo atstovų ir 42 proc. valstybės tarnautojų).

18. Vertinant institucijų korumpuotumą, nustatyta, kad bendras gyventojų korupcijos paplitimo institucijose suvokimo rodiklis ir kategoriškumas įvardijant institucijas kaip „labai korumpuotas“ sumažėjo, palyginti su ankstesnių tyrimų rezultatais. Nors labiausiai korumpuotomis laikomos vis dar tos pačios institucijos: sveikatos priežiūros institucijos, teismai, policija, taip pat savivaldybių institucijos, tačiau labai svarbus pokytis yra tai, kad, visų grupių respondentų vertinimu, korupcijos lygis daugelyje institucijų yra mažiausias nuo 2005 metų (pvz., Lietuvos Respublikos Seimą (toliau – Seimas) 2005 metais labai korumpuotu arba iš dalies korumpuotu laikė 95 proc. gyventojų, 2007 metais – 92 proc., 2011 metais – 93 proc., o 2014 metais – 80 proc.; teismus 2005 metais labai korumpuotais arba iš dalies korumpuotais laikė 90 proc. įmonių vadovų, 2007 metais – 91 proc., 2011 metais – 86 proc., o 2014 metais – 63 proc.).

19. Europos Komisijos atlikto „Eurobarometro“ tyrimo, paskelbto 2014 metų vasario mėnesį, rezultatai rodo, kaip Lietuvos gyventojai vertina korupcijos situaciją Lietuvoje: 58 proc. respondentų teigė, kad korupcija yra labai paplitusi, Latvijoje tokios nuomonės buvo 38 proc., Estijoje – 15 proc. apklaustųjų (ES vidurkis – 27 proc.). Maniusiųjų, kad korupcijos lygis šalyje per pastaruosius 3 metus labai išaugo, buvo 24 proc. Lietuvoje, 14 proc. Latvijoje ir 10 proc. Estijoje (ES vidurkis – 29 proc.).

20. Vertindami institucijų ir sektorių korupcijos lygį, 80 proc. Lietuvos gyventojų korumpuotu laiko Seimą, 79 proc. – teismus, 78 proc. – politines partijas, 73 proc. – sveikatos priežiūros institucijas. 26 proc. Lietuvos gyventojų teko duoti kyšį švietimo, teismų, sveikatos priežiūros, policijos, registravimo ir leidimų išdavimo, komunalinių paslaugų teikimo, mokesčių, žemėtvarkos institucijose.

21. Svarbu, jog pagal 2013 m. „Eurobarometro“ verslo tyrimą dėl korupcijos, 48 proc. Lietuvos respondentų mano, kad korupcija yra plačiai paplitusi nacionalinių valdžios institucijų valdomų viešųjų pirkimų srityje (ES vidurkis – 56 proc.), o 51 proc. respondentų mano, kad korupcija būdinga vietos lygmeniu valdomoms sutartims (ES vidurkis – 60 proc.). Konkrečiai Lietuvos respondentai pažymėjo, kad viešojo pirkimo procedūrose plačiai paplitusi tokia praktika: specifikacijos rengiamos konkrečioms įmonėms (62 proc.), derybų procedūrų pažeidimai (43 proc.), interesų konfliktai vertinant pasiūlymus (42 proc.), konkurso dalyvių tarpusavio susitarimai (51 proc.), neaiškūs atrankos arba vertinimo kriterijai (37 proc.), nenumatytų skubos pagrindų netinkamas naudojimas siekiant išvengti konkurencingų procedūrų (27 proc.), konkurso dalyvių dalyvavimas rengiant specifikacijas (40 proc.) ir sutarties sąlygų pakeitimai sudarius sutartį (32 proc.). Apskritai šie skaičiai yra žemesni nei ES vidurkis. Nors šie rodikliai nebūtinai tiesiogiai susiję su korupcija, jie atskleidžia rizikos veiksnius, dėl kurių didėja viešojo pirkimo procedūrų korupcinis pažeidžiamumas (detaliau korupcijos viešuosiuose pirkimuose problemos ir labiausiai paplitusios sukčiavimo schemas vykdant viešuosius pirkimus ES ir Lietuvoje atskleidžiamos tolimesniuose skyriuose).

IV SKYRIUS

KORUPCIJOS PASIREIŠKIMO RIZIKA VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE IR LABIAUSIAI PAPLITUSIOS SUKČIAVIMO SCHEMOS VYKDANT VIEŠUOSIUS PIRKIMUS ES IR LIETUVOJE

22. 2013 m. OLAF tyrimas¹⁴ apėmė aštuoniose ES valstybėse narėse¹⁵ vykdytų viešųjų pirkimų vertinimą (iš viso buvo įvertinti 93 viešieji pirkimai). Tyrimo metu buvo nustatytos pagrindinės korupcijos rizikos ES viešuosiuose pirkimuose. Remiantis atliktu tyrimu, daugiausiai nuostolių viešųjų pirkimų procese patiriama dėl šių priežasčių:

- Viršijamų/ nepagrįstų papildomų išlaidų (pvz., viešojo pirkimo sąlygose nenumatytas papildomų darbų įsigijimas);
- Darbų neįvykdymo laiku (pvz., nepateisinamas ar nepagrįstas darbų atlikimo termino pratęsimas);
- Įgyvendinamų projektų efektyvumo trūkumo (pvz., prasta darbų kokybė, abejotinas darbų ar prekių naudingumas ar darbų kaina didesnė nei rinkoje).

23. OLAF tyrimo metu nustatyta, jog žemiau nurodytos sukčiavimo schemas¹⁶ buvo labiausiai paplitusios analizuojamose 8-iose ES valstybėse narėse vykdytus viešuosius pirkimus:

- Pasiūlymų klastojimas;
- Kyšiai ir dėkingumo mokesčiai;
- Nedeklaruoti interesų konfliktai;
- Valstybės tarnautojo tyčinis neapdairumas/ neišmanymas atliekant patikrinimus ar nesivadovaujant viešųjų pirkimų įstatymais, procedūromis bei taisyklėmis.

24. Nagrinėjant bendras tendencijas ES valstybėse narėse, iš 96 tirtų atvejų, 57 kartus buvo nustatytas pasiūlymų klastojimas, 35 atvejais buvo duodami kyšiai ir mokami dėkingumo mokesčiai, 22 kartus nustatyti nedeklaruoti interesų konfliktai. Rečiausiai paplitusi schema buvo tyčinis neapdairumas/ neišmanymas (žiūrėti 1 lentelę).

1 lentelė. Sukčiavimo schemas tipų paplitimas ES valstybėse narėse

Valstybė narė	Pasiūlymų klastojimas	Kyšiai ir dėkingumo mokesčiai	Nedeklaruoti interesų konfliktai	Tyčinis neapdairumas/ neišmanymas
Prancūzija	6	3	5	1
Vengrija	9	2	4	0
Italija	12	3	4	0
<i>Lietuva</i>	11	2	1	1
Olandija	0	0	1	0
Lenkija	10	6	2	1
Rumunija	4	8	4	1
Ispanija	5	11	1	1
<i>Viso¹⁷ :</i>	57	35	22	5

¹⁴ 2013 m. birželio 30 d. tyrimas „Korupcijos kaina viešuosiuose pirkimuose: Korupcijos požymių viešuosiuose pirkimuose Europos Sąjungoje nustatymas ir mažinimo galimybės“

¹⁵ Tyrimo buvo apskaičiuojama korupcijos kaina 8-iose ES valstybėse narėse (Prancūzijoje, Vengrijoje, Italijoje, Lietuvoje, Olandijoje, Lenkijoje, Rumunijoje ir Ispanijoje)

¹⁶ Šios ataskaitos 2 priede yra nurodytos žinomos sukčiavimo viešuosiuose pirkimuose schemas

¹⁷ Pastaba: kai kuriais nagrinėtais atvejais, buvo nustatytos kelios sukčiavimo schemas, kas paaiškina faktą, jog bendras visų keturių sukčiavimo schemų paplitimas viršija tirtų atvejų bendrą skaičių

25. Remiantis STT 2014 m. liepos 21 d. rašte¹⁸ pateikiama informacija, viešieji pirkimai dėl juose naudojamų finansinių išteklių, sudėtingo reglamentavimo ir nepakankamos kontrolės korupciniu požiūriu išlieka jautriausia sritis.

26. Per 2014 m. I ketvirtį atlikta 60 viešųjų pirkimų įvertinimų, kai laikotarpiu iš viso buvo įvykdyti 2 056 viešieji pirkimai, kurių bendra vertė 1 556,0 mln. Lt. 2013 m. VPT atliko 253 perkančiųjų organizacijų pateiktos informacijos apie vykdomus viešuosius pirkimus įvertinimus ir 4 kompleksinius tikrinimus, nors iš viso buvo įvykdyti 12 505 pirkimai, kurių bendra vertė – 13 020,9 mln. Lt. 2012 m. Lietuvoje vykdyti 11 559 viešieji pirkimai (neskaičiuojant mažos vertės pirkimų), VPT atliko 339 viešųjų pirkimų vertinimus.

27. Nepaisant to, kad šios srities priežiūrai skiriama vis daugiau dėmesio (pvz., 2014 m. VPT atnaujino elektroninę viešųjų pirkimų ir viešųjų pirkimų sutarčių rizikos valdymo sistemą, kuri padeda nustatyti ir kontroliuoti rizikingiausius viešuosius pirkimus, pirkimo sutartis, perkančiąsias organizacijas, pirkimų sektorius), korupcijos rizikos veiksniai išlieka tie patys: kvalifikacinių reikalavimų ar techninės specifikacijos pritaikymas konkreitiems tiekėjams, projekte nurodytų darbų neatlikimas, pigesnių medžiagų naudojimas ir pan.

28. Pagrindinės rizikos, nustatytos 2012–2014 m. laikotarpiu vykdytuose viešuosiuose pirkimuose, buvo šios (išdėstyta pagal rizikingumo lygį nuo didžiausio iki mažiausio, skliausteliuose nurodant rizikos dažnumą):

- Galimas tiekėjų konkurencijos ribojimas (44 proc.);
- Galimai pažeisti viešųjų pirkimų skaidrumo, lygiateisiškumo ir procedūriniai principai (15 proc.);
- Nepagrįstai atmetas pasiūlymas arba pakeistos pasiūlymo / pirkimo sąlygos (15 proc.);
- Nepakankamai pagrįsti kvalifikaciniai reikalavimai arba jų neatitikimas (7 proc.);
- Galimai (ekonomiškai) nepagrįsta paslaugų kaina (7 proc.);
- Kito pobūdžio pažeidimai ir rizikos (12 proc.).

29. Be to, remiantis VPT interneto svetainėje skelbiamais duomenimis, VPT 2015 m. sausio-liepos mėn. (imtinai) patikrino 123 viešuosius pirkimus ir 88 (72 proc.) iš jų rado pažeidimus. Dažniausiai nustatyti pažeidimai buvo susiję su:

- Techninės specifikacijos reikalavimų neatitikimu;
- Neteisingai vertinama tiekėjų kvalifikacija;
- Racionalaus lėšų panaudojimo užtikrintumu;
- Netiksliai rengiamais pirkimo dokumentais.

30. Daug diskusijų sukėlė ir 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojusios VPĮ pataisos, pagal kurias nuo 100 tūkst. litų iki 200 tūkst. litų padidintos mažos vertės viešųjų pirkimų ribos perkant prekes ar paslaugas. Tiesa, 2014 m. I pusmetį pastebėta mažiau piktnaudžiavimo atvejų atliekant mažos vertės pirkimus.

31. Neskaidrių viešųjų pirkimų vykdymui didelę reikšmę turi egzistuojantys perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų ryšiai. Kuo ryšiai palaikomi ilgiau, tuo jie tampa tvirtesni ir tuo sudėtingiau kitiems verslo subjektams patekti į rinką ir laimėti vykdomus viešųjų pirkimų konkursus. Stiprūs ir tvirti vietos politikų ir verslininkų ryšiai nusistovi savivaldybėse, kuriose ilgą laiką dominuoja viena

¹⁸ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija/Mechanizmai_2014.pdf

politinė jėga. Čia viešuosius pirkimus dažnai laimi tie patys juridiniai asmenys – neretai valdomi vietos tarybos narių.

32. Prielaidų korupcijai pasireikšti esama ir dėl menkos atsakomybės už padarytus pažeidimus, nemažėjančios žmogiškojo veiksnio svarbos, politikų įtakos, kai kurių projektų didelės apimties ir pan.

33. Fiksuojami šie dažniausi korupcijos rizikos veiksniai viešųjų pirkimų srityje:

- Piktnaudžiavimas sudarant vidaus sandorius;
- Piktnaudžiavimas atliekant mažos vertės pirkimus;
- Viešųjų pirkimų vilkinimas, skundžiant teismui ar rašant pretenzijas perkančiajai organizacijai;
- Neformalūs išankstiniai susitarimai;
- Kvalifikacinių reikalavimų pritaikymas proteguojamoms įmonėms;
- Nereikalingų prekių, paslaugų ar papildomų darbų pirkimas;
- Klaidingas atliktų darbų nurodymas vykdant sutartį.;
- Piktnaudžiavimas IT administratorių veikloje;
- Piktnaudžiavimai vykdant pirkimus iš socialinių įmonių;
- Konkurenciją ribojantys (karteliniai) susitarimai.

34. Atitinkamus rezultatus patvirtina ir STT 2008 m. bei 2014 m. įvykdytų viešųjų pirkimų skaidrumo tyrimų rezultatai, kurie rodo, kad korupcijos tikimybė Lietuvoje yra didžiausia šiuose viešųjų pirkimų organizavimo etapuose:

- Nustatant viešųjų pirkimų kvalifikacinius reikalavimus – kuomet kvalifikaciniai reikalavimai formuluojami pagal konkrečių tiekėjų kvalifikaciją;
- Rengiant technines specifikacijas - kuomet siekiama suformuluoti konkretaus tiekėjo siūlomoms prekėms, paslaugoms ar darbams tinkamus, diskriminacinio pobūdžio reikalavimus;
- Vertinant pasiūlymus ir skelbiant laimėtoją - kuomet gauti pasiūlymai sąmoningai vertinami pažeidžiant nustatytas vertinimo taisykles tam tikro tiekėjo naudai.

35. Kitos Lietuvos viešųjų pirkimų skaidrumo problemos, pasak Transparency International tyrimo, yra susijusios su tuo, jog dauguma tiekėjų piktnaudžiauja VPI numatyta konfidencialios informacijos nuostata, taip trukdydami viešinti ir palyginti pasiūlymus. Dar viena svarbiausių Lietuvos viešųjų pirkimų skaidrumo problemų yra susijusi su konkrečių viešųjų pirkimų techninių specifikacijų ir kvalifikacinių reikalavimų pritaikymu konkretiems konkursų dalyviams.

36. Verslo atstovų nuomone, korupciniai sandoriai labiausiai tikėtini rengiant technines specifikacijas ir kvalifikacinius reikalavimus, o paprašyti įvardinti tris opiausias problemas, su kuriomis susiduria viešuosiuose pirkimuose, nurodė:

- didelį dokumentacijos kiekį ir biurokratizmą;
- korupciją;
- iš anksto žinomą laimėtoją.

37. Programoje rengiamos priemonės visų pirma bus nukreiptos į tuos veiksmus, kuriais mažinama aukščiau išvardintų korupcinio pobūdžio rizikų bei reiškinių pasireiškimo tikimybė.

V SKYRIUS

LABIAUSIAI KORUMPUOTOS SRITYS LIETUVOJE

38. 2014 m. balandžio – gegužės mėn. buvo sudarytas 2014 m. Lietuvos korupcijos žemėlapis. Įmonės, gyventojai bei valstybės tarnautojai sutartinai nurodė, kad korupcija yra didelė problema bei kliūtis verslui šalyje. Be to, didžioji visų tikslinių grupių dalis pabrėžė, jog korupcijos mastai šalyje nepakito ar net išaugo per pastaruosius penkerius metus.

39. 2 lentelėje pateikiami Lietuvos korupcijos žemėlapio sudarymo metu vykdytos apklausos vertinimai išskiriant sritis, kurios yra korumpuotos arba labai korumpuotos. Visuomenės nuomone, korupcijos rizikos mastu išsiskiria:

2 lentelė. Labiausiai korumpuotos pramonės šakos Lietuvoje

Tikslinė grupė/ pramonės šaka	Gyventojai	Valstybės tarnautojai	Įmonės	Tikslinių grupių atsakymų vidurkis
Statybos įmonės	72%	66%	57%	65%
Sveikatos apsaugos sektoriaus įmonės	70%	65%	52%	62%
Energetikos įmonės	62%	55%	50%	56%
Bankroto administravimo įmonės	66%	55%	48%	56%
Statybų projektavimo įmonės	59%	54%	53%	55%

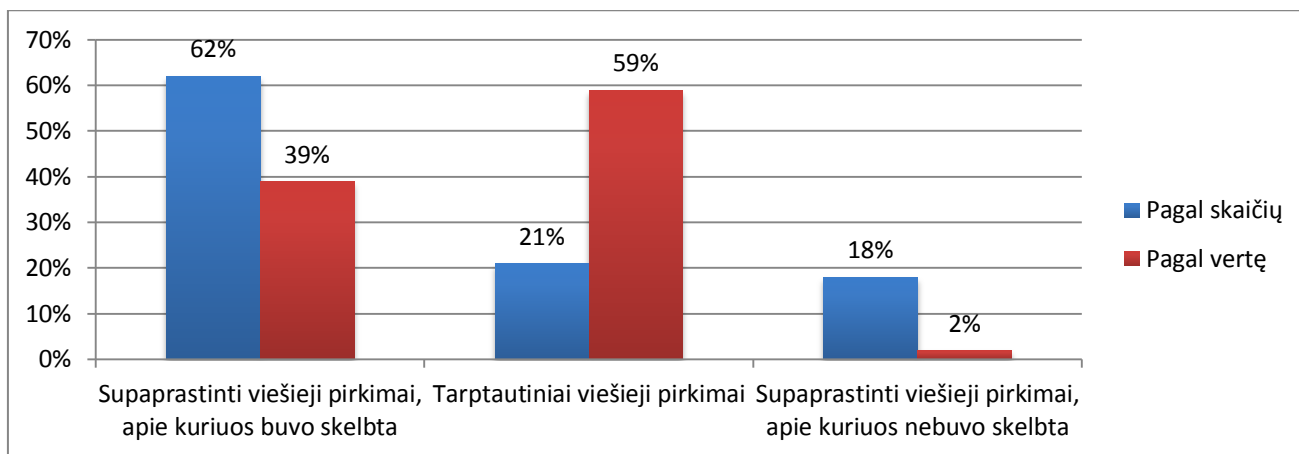
VI SKYRIUS

VYKDYTŲ VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ DUOMENŲ IR APKLAUSŲ ANALIZĖ

40. Remiantis 2012-2014 m. Lietuvoje vykdytų viešųjų pirkimų duomenimis¹⁹, per 2012-2014 m. prekių viešieji pirkimai (pagal skaičių) sudarė 43 proc., darbų – 15 proc., o paslaugų – 42 proc. 2014 m., palyginti su 2013 m., prekių viešųjų pirkimų procentinė dalis šiek tiek sumažėjo, paslaugų – išliko beveik tokia pati, darbų – išaugo. Daugiausiai viešųjų pirkimų (pagal jų skaičių) buvo atlikta statybos (15 proc.) bei medicinos įrangos, farmacijos ir asmens higienos produktų (13 proc.) srityse. Per nagrinėjamą laikotarpį vidutiniškai 62 proc. šių pirkimų buvo supaprastinti viešieji pirkimai, apie kuriuos skelbta, 21 proc. - tarptautiniai viešieji pirkimai ir apie 18 proc. - supaprastinti viešieji pirkimai, apie kuriuos nebuvo skelbta (žiūrėti 1 grafiką).

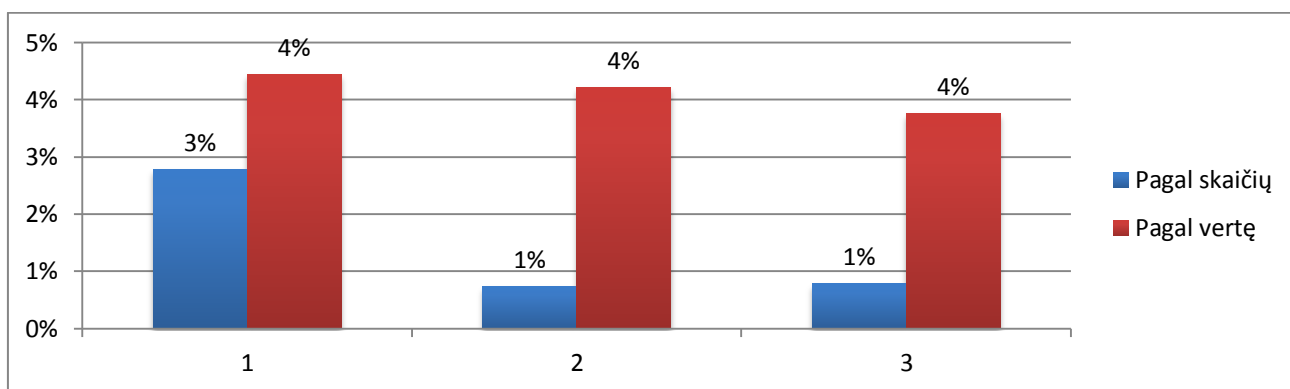
1 grafikas. Viešieji pirkimai (pagal būdą, proc.)

¹⁹ Pagal VPT tinklalapyje oficialiai skelbtą statistinę viešųjų pirkimų informaciją, adresu <http://vpt.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ketvirtines-ir-metines-ataskaitos-1>

41. Nagrinėjant rizikingiausiais įvardintų sričių bei tipų viešuosius pirkimus²⁰ pastebėtina, jog 2012-2014 m. medicinos įrangos, farmacijos ir asmens higienos produktų viešuosiuose pirkimuose dominavo 3 tiekėjai, kurių bendras dalyvautų ir laimėtų viešųjų pirkimų skaičius sudarė 12,4 proc. visų farmacijos pramonės sektoriuje įvykusių viešųjų pirkimų. Viešųjų pirkimų iš šių tiekėjų vertė sudarė 4 proc. visos viešųjų pirkimų farmacijos šakoje vertės.

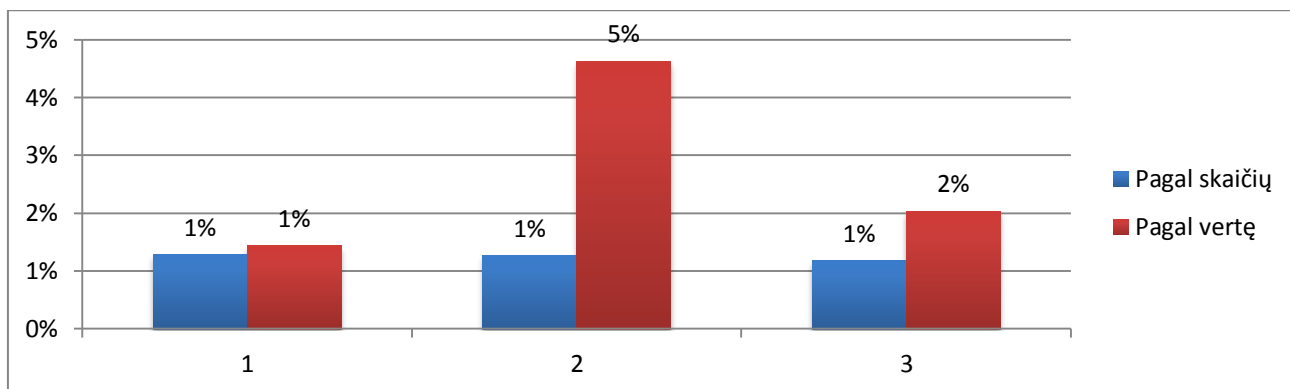
2 grafikas. Didžiausių 3 tiekėjų pasiskirstymas medicinos įrangos, farmacijos ir asmens higienos produktų viešuosiuose pirkimuose

42. Statybos sektoriuje aiškių lyderių nagrinėjamų laikotarpiu nebuvo. Pagrindinis tiekėjų trejetas dalyvavo ir laimėjo 3 proc. visų statybos darbų viešųjų pirkimų, analizuojant pagal viešųjų pirkimų skaičių, ir 8 proc. visų statybos darbų viešųjų pirkimų, analizuojant pagal viešųjų pirkimų vertę.

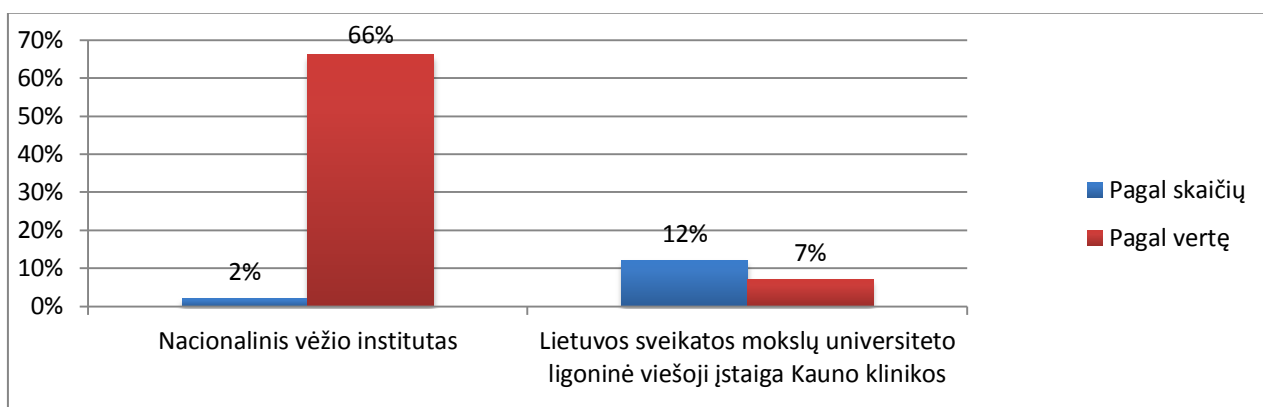
4 grafikas. Didžiausi 3 tiekėjai su statybos sektoriumi susijusiuose viešuosiuose pirkimuose

²⁰ Duomenų analizei buvo naudojami 2012-2015 m. vykdytų viešųjų pirkimų procedūrų ataskaitų, kurias perkančiosios organizacijos pateikė VPT ir paskelbė CVP IS, duomenys be mažos vertės viešųjų pirkimų. Svarbu atkreipti dėmesį, kad informacija apie tiekėjus buvo parengta be tiekėjų grupių, dalyvavusių ir laimėjusių viešuosius pirkimus, be preliminarinių sutarčių per centrinę perkančiąją organizaciją (CPO) informacijos, prekių, paslaugų ir darbų grupes išskiriant ir apibrėžiant pagal BVPŽ kodus ir jų grupes.

43. Nagrinėjant perkančiąsias organizacijas, įsigijusias medicinos įrangos, farmacijos ir asmens higienos produktus vykdant viešuosius pirkimus, Nacionalinis vėžio institutas pagal viešųjų pirkimų vertę²¹ atliko net 66 proc. visų su aukščiau išvardintais objektais susijusių viešųjų pirkimų (pagal kiekį – 2 proc.), Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė viešoji įstaiga Kauno klinikos – atitinkamai 7 proc. (12 proc.).

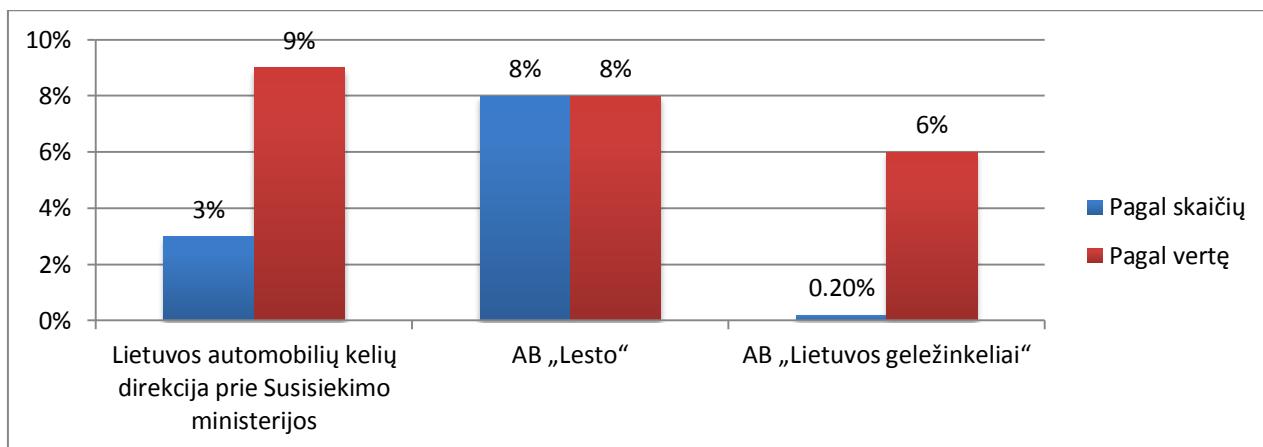
4 grafikas. Didžiausios 2 perkančiosios organizacijos įsigyjant medicinos įrangą, farmacijos ir asmens higienos produktus

44. Atitinkamai, daugiausiai su statybos sektoriumi susijusių viešųjų pirkimų atliko Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos – 9 proc. (3 proc.), AB „Lesto“ – 8 proc. (8 proc.) ir AB „Lietuvos geležinkeliai“ – 6 proc. (0,2 proc.). Viešųjų pirkimų kiekis ir jų apimtys pavaizduotos 5 grafike.

5 grafikas. Didžiausios 3 perkančiosios organizacijos įsigyjant su statybos sektoriumi susijusias prekes, darbus ir paslaugas

²¹ Lėmė Nacionalinio vėžio instituto vykdytas pirkimas Nr. 155470 Preliminarioji sutartis dėl laboratorinių reagentų ir priemonių, po kurio sudarytos sutarties vertė siekė apie 3,9 mlrd. Lt .

45. 2011 m. ir 2013 m. VPT taip pat atliko viešųjų pirkimų dalyvių apklausas siekiant nustatyti svarbiausias viešųjų pirkimų proceso tobulintinas sritis, kurios viešuosius pirkimus padarytų efektyvesnius ir skaidresnius. Remiantis apklausomis:

- Respondentai pasigenda informacijos apie perkančiųjų organizacijų veiksmų apskundimo tvarką;
- Respondentai pageidauja, jog VPT organizuotų daugiau mokymų ir seminarų apie viešuosius pirkimus;
- VPT interneto svetainėje trūksta informacijos apie viešųjų pirkimų procedūras (anot daugiau nei pusės apklaustųjų);
- CVP IS yra sudėtinga naudoti ir galėtų būti patobulinta;
- VPT ne visada nagrinėja tiekėjų pretenzijas, raštus ar informaciją apie perkančiųjų organizacijų sudarytus viešojo pirkimo dokumentus, kurie galimai riboja konkurenciją, bei galimus Viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimus, vykdamas viešųjų pirkimų procedūras;
- VPT turėtų žymiai griežčiau taikyti administracinę atsakomybę viešųjų pirkimų tvarkos pažeidėjams.

46. Remiantis aukščiau minimų tyrimų rezultatais, juose pateikiamomis išvalgomis ir rekomendacijomis, o tuo pačiu VPT vykdomomis iniciatyvomis kovoje su korupcija viešuosiuose pirkimuose, 1 priede pateikiamame Šakinės kovos su korupcija bei korupcijos prevencijos viešuosiuose pirkimuose 2016-2019 m. programos įgyvendinimo priemonių plane nurodomi pagrindiniai Programos uždaviniai, priemonės, atsakingi subjektai ir laukiami rezultatai.

Šakinės kovos su korupcija bei korupcijos
prevencijos viešuosiuose pirkimuose 2016-
2019 m. programos
1 priedas

**ŠAKINĖS KOVOS SU KORUPCIJA BEI KORUPCIJOS PREVENCIJOS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE 2016-2019 M.
PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO 2016-2017 M. PRIEMONIŲ PLANAS**

Uždaviniai	Priemonė	Atsakinga institucija	Laukiamas rezultatas	Terminas
1. Nustatyti ir viešinti problematiškiausias viešųjų pirkimų vykdymo sritis.	1.1. Atlikti sisteminius viešųjų pirkimų vykdymo tyrimus maitinimo, statybos, informacinių technologijų, reagentų viešųjų pirkimų srityse.	VPT	Parengtos ir paskelbtos viešųjų pirkimų tyrimų ataskaitos, pateikti pasiūlymai ir rekomendacijos, kaip spręsti įvardintas problemas.	2016 m. IV ketvirtis
	1.2. Nustatyti rizikingiausias viešųjų pirkimų sritis.		Nustatytos rizikingiausios viešųjų pirkimų sritys ir atlikta viešųjų pirkimų sričių analizė.	Sričių nustatymas 2017 m. I ketvirtis
				Analizė iki 2017 m. IV ketvirčio

Uždaviniai	Priemonė	Atsakinga institucija	Laukiamas rezultatas	Terminas
2. Viešinti VPT turimus duomenis ir informaciją, siekiant įtraukti suinteresuotas šalis į viešųjų pirkimų skaidrumo analizę.	Viešinti su viešųjų pirkimų vykdymu susijusius duomenis visuomenei patogiu būdu skatinant aktyvų visų suinteresuotų šalių dalyvavimą viešųjų pirkimų analizės procese.	VPT	Užtikrintas informacijos pateikimas visuomenei.	2016 m. IV ketvirtis
3. Skatinti aktyvų visuomenės ir kitų institucijų įsitraukimą įgyvendinant kovos su korupcija priemones viešuosiuose pirkimuose.	Rengti periodinius susitikimus su perkančiosiomis organizacijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, mokslininkais bei kitomis suinteresuotomis šalimis.	VPT	Suorganizuoti susitikimai, kurių metu nustatytos svarbiausios viešųjų pirkimų problemos, tobulintinos sritys bei suinteresuotų šalių poreikiai.	2017 m. IV ketvirtis
4. Didinti viešųjų pirkimų skaidrumą ir efektyvumą elektroninėmis priemonėmis.	4.1. Pasirengimas naujos Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos (CVP IS) sukūrimui.	VPT	Parengtas investicijų projektas (galimybių studija), pateiktas projektinis pasiūlymas Vidaus reikalų ministerijai dėl projekto įtraukimo į valstybės projektų sąrašą, pateikta paraiška įgyvendinančiajai institucijai dėl projekto finansavimo Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis.	2017 m. IV ketvirtis
	4.2. Viešuosius pirkimus vykdančių asmenų viešųjų ir privačiųjų interesų deklaravimo	VTEK	Inicijuoti Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo įstatymo pakeitimus nustatant prievolę viešuosius ir privačius interesus deklaruoti viešuosius pirkimus vykdančioms ir kitiems pirkimo procedūrose dalyvaujantiems ar įtaką jos	2017 m. IV ketvirtis

Uždaviniai	Priemonė	Atsakinga institucija	Laukiamas rezultatas	Terminas
	užtikrinimas.		rezultatams daryti galintiems asmenims.	
5. Didinti perkančiųjų organizacijų atstovų kompetenciją viešųjų pirkimų vykdymo ir korupcijos prevencijos srityse.	5.1. Parengti rinkos tyrimo atlikimo rekomendacijas.	VPT	Parengtos rinkos tyrimo atlikimo rekomendacijos, siekiant nustatyti planuojamų įsigyti prekių, paslaugų ar darbų kainas rinkoje.	2017 m. IV ketvirtis
	5.2. Atnaujinti etiško elgesio viešuosiuose pirkimuose rekomendacijas ir užtikrinti jų sklaidą viešųjų pirkimų dalyviams.		Atnaujintos rekomendacijos, kuriose būtų numatytos priemonės, užtikrinančios didesnių reputacijos, nešališkumo ir konfidencialumo reikalavimų taikymą pirkimų organizatoriams ir vykdytojams, šių reikalavimų laikymosi kontrolę bei atsakomybę.	2016 m. IV ketvirtis

Uždaviniai	Priemonė	Atsakinga institucija	Laukiamas rezultatas	Terminas
	5.3. Organizuoti mokymus perkančiųjų organizacijų atstovams skaidraus ir efektyvaus viešųjų pirkimų vykdymo, naudojimosi CVP IS bei kitomis el. priemonėmis temomis.	VPT	Padidėjusi perkančiųjų organizacijų atstovų kompetencija viešųjų pirkimų vykdymo, teisės aktų reikalavimų taikymo srityje, įgyti ir/ar pagerinti praktiniai darbo su CVP IS įgūdžiai, kurie leistų užtikrinti skaidrų pirkimų vykdymą ir korupcijos mažinimą viešųjų pirkimų srityje.	2017 m. IV ketvirtis
6. Gerinti per CPO LT katalogą įsigytų prekių, paslaugų ir darbų kokybę.	Numatyti priemonės, kurios būtų skirtos per CPO LT katalogą įsigytų prekių, paslaugų ir darbų kokybei užtikrinti.	CPO LT, Ūkio ministerija	Atliktas tyrimas dėl per CPO LT katalogą įsigytų prekių, paslaugų ir darbų kokybės, identifikuotos galimos pristatomų nekokybiškų prekių priežastys ir parengtos priemonės, skirtos užtikrinti per CPO LT katalogą įsigytų prekių, paslaugų ir darbų kokybę.	2017 m. IV ketvirtis
7. Stiprinti/ griežtinti vidaus sandorių kontrolę.	Teikti siūlymus dėl VPI pakeitimo, numatant priemonės, skirtas vidaus sandorių kontrolei stiprinti ir užtikrinti.	Ūkio ministerija	Pateikti VPI pakeitimų siūlymai vidaus sandorių kontrolei stiprinti ir užtikrinti.	2017 m. I ketvirtis

Uždaviniai	Priemonė	Atsakinga institucija	Laukiamas rezultatas	Terminas
8. Skatinti korupcijos pasireiškimo rizikos mažinimą viešuosius pirkimus vykdančiose ir/ ar prižiūrinčiose institucijose.	8.1 Užtikrinti spartesnę bendradarbiavimą tarp kontrolės ir priežiūros funkcijas vykdančių institucijų, siekiant mažinti korupcijos apraiškas viešuosiuose pirkimuose.	STT, Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, Konkurencijos taryba, VPT.	Numatytos operatyvesnės apsisiekimo informacija priemonės, siekiant užkardyti korupcinio ir antikonkurencinio pobūdžio veikas viešųjų pirkimų srityje.	Nuolat
	8.2 Užtikrinti skaidrumo reikalavimų laikymąsi ir korupcijos rizikos valdymą viešųjų pirkimų sutarčių sudarymo etape.	VPT	Parengtos standartinės sutarčių nuostatos dėl tiekėjų skaidrumo rizikos valdymo ir korupcijos prevencijos priemonių taikymo.	2017 m. IV ketvirtis
		Perkančiosios organizacijos	Prekių, darbų ar paslaugų sutartyse numatytos nuostatos dėl tiekėjų skaidrumo rizikos valdymo ir korupcijos prevencijos priemonių taikymo.	Nuolat

Uždaviniai	Priemonė	Atsakinga institucija	Laukiamas rezultatas	Terminas
	8.3 Užtikrinti pagrįstą konfidencialumo naudojimą teikiamuose pasiūlymuose.	VPT	Parengtos metodinės priemonės (gairės, rekomendacijos, standartiniai pirkimo dokumentai ar kt.) dėl pasiūlymuose teikiamos informacijos konfidencialumo.	2016 m. IV ketvirtis
		Perkančiosios organizacijos	VPT parengtų metodinių priemonių naudojimas vykdant viešųjų pirkimų procedūras, užtikrintas pagrįstas konfidencialumo naudojimas tiekėjų teikiamuose pasiūlymuose.	Nuolat
	8.4. Organizuoti tarptautines konferencijas kovos su korupcija ir sukčiavimu, korupcijos mažinimo viešuosiuose pirkimuose temomis.	VPT	Suorganizuotos konferencijos, kurių dėka būtų didinamas viešųjų pirkimų dalyvių sąmoningumas, nepakantumas korupcinėms apraiškoms, kompetencijos ir praktiniai gebėjimai viešuosius pirkimus vykdyti skaidriai ir efektyviai.	2017 m. II ketvirtis

Šakinės kovos su korupcija bei korupcijos
prevencijos viešuosiuose pirkimuose 2016-
2019 m. programos
2 priedas

SUKČIAVIMO/ KORUPCINIO POBŪDŽIO SCHEMOS VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ SRITYJE

Remiantis viešai publikuojamu 2009 m. vasario 18 d. EK Informaciniu pranešimu apie sukčiavimo rodiklius Europos regioninės plėtros fonde (ERPF), Europos socialinio fondo agentūroje (ESF), Struktūriniuose fonduose (SF), pateikiame žinomas sukčiavimo schemas ir taikytinų (stebėtinų) korupcijos rizikos rodiklių viešųjų pirkimų srityje pavyzdžius:

Nr.	Galimos sukčiavimo schemas	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
1.	Korupcija: kyšiai ir dėkingumo mokesčiai	<p>Kyšiai ir dėkingumo mokesčiai – tai „vertę turintys objektai“, duodami arba gaunami siekiant padaryti poveikį oficialiam aktui arba verslo sprendimui.</p> <p>Korupciniai mokėjimai</p> <p>„Vertę turintis objektas“ gali ir nebūti (ir dažnai nėra) piniginę išraišką turintis matas (taip išlieka dviprasmiškumas ir sukčiautojui prirėikus lengviau pasiteisinti). Kyšis gali būti bet kokia suteikta arba gauta materialinė nauda, kuria siekiama neteisėtai papirkti jos gavėją.</p> <p>47. Konkretūs vertę turintys objektai, duodami ar imami kaip kyšiai, gali būti: dovanos, kurių vertė didesnė už organizacijų ar bendrovių nustatytas ribas;</p> <p>48. Gražintinos arba negražintinos „paskolos“;</p> <p>49. Naudojimas mokėjimo kortelėmis, permokos už pirkinius (pvz., už 200 000 EUR vertės butą sumokama</p>	<p>Už viešuosius pirkimus atsakingas darbuotojas kurį laiką be paaiškinimo teikia pirmenybę kuriam nors rangovui (dažniausiai pasitaikantis);</p> <p>Už viešuosius pirkimus atsakingas darbuotojas artimai bendrauja su paslaugos teikėju arba prekės tiekėju;</p> <p>Už viešuosius pirkimus atsakingas darbuotojas nepaaiškinamai arba staiga praturtėja (pagerėja materialinė padėtis);</p> <p>Už viešuosius pirkimus atsakingas darbuotojas užsiima viešai nedeklaruota papildoma komercine veikla;</p> <p>Paslaugų / prekės tiekėjas turi „atsidėkojančio“ tiekėjo reputaciją;</p> <p>Sutarties vertė didinama dažnai keičiant sutartį arba jos pakeitimų nepatvirtinant dokumentais;</p>

Nr.	Galimos sukčiavimo schemos	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
		<p>500 000 EUR);</p> <p>50. Leidimas nemokamai gyventi bute arba sumažintos būsto nuomos įmokos, nemokamas naudojimasis išnuomotu automobiliu;</p> <p>51. Grynujų pinigų sumos, mokėjimai čekiu arba netikrų „mokesčių ar komisinių“ banko pavedimas.</p> <p>Dažnai mokama pasirašytos sutarties vertės sutarta procentinė dalis per tarpininką arba kyšio gavėjo įsteigtą priedangos bendrovę, kuriai slaptai priklauso korumpuoto rangovo arba pardavėjo nuosavybės dalis. Vertę turintys objektai dažnai duodami taip, kaip čia išvardyta, nes viena šalis iš pradžių gali nebūti tikra dėl kitos siekių arba kyšio davėjas gali neturėti didesnių sumų, kol sutartis nepasirašyta.</p> <p>Dauguma pasirašius sutartį duodamų kyšių yra „dėkingumo mokesčiai“ (angl. <i>kickbacks</i>): rangovas moka, t.y. „atsidėkoja“, kyšio gavėjui, jam pervesdamas kiekvienos gautos išmokos sutartą procentinę dalį. Kad ir kaip duodami kyšiai, paprastai, siekiant padengti jų mokėjimo išlaidas, dirbtinai padidinamos kainos arba suprastinama prekių ar paslaugų kokybė. Korupciniai mokėjimai sudaro palankias sąlygas sukčiauti daugybe kitų būdų: klastoti sąskaitas, deklaruoti netikras išlaidas ar nesilaikyti sutarties specifikacijų.</p> <p>Korupcinė įtaka</p> <p>Korupcinę įtaką sutarčių ir viešųjų pirkimų srityje dažnai rodo nesąžininga atranka, kai, pavyzdžiui, nepagrįstai perkama iš vieno tiekėjo (siekiant neviršyti nustatytos vertės ribos, kurią viršijus būtina rengti viešąjį pirkimą, gali būti sudaromos kelios</p>	<p>Už viešuosius pirkimus atsakingas darbuotojas atsisako aukštesnių pareigų, jei jos nesusijusios su viešaisiais pirkimais;</p> <p>Už viešuosius pirkimus atsakingas darbuotojas nepateikia / atsisako arba nebaigia pildyti interesų konflikto deklaracijos;</p> <p>Už viešuosius pirkimus atsakingo darbuotojo atlyginimas yra gerokai žemesnis nei rinkos vidurkis.</p>

Nr.	Galimos sukčiavimo schemas	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
		sutartys), nepagrįstai didelės kainos, nepagrįstai dideli perkami kiekiai, taikstymasis su prasta kokybe, vėlavimas pristatyti prekes arba jų nepristatymas.	
2.	Nedeklaruotas interesų konfliktas	Interesų konfliktas gali kilti, jei perkančiosios organizacijos darbuotojas turi nedeklaruotų finansinių interesų, susijusių su konkrečia sutartimi arba rangovu. Ieškinys dėl galimo interesų konflikto gali ir nebūti pareiškiamas, jei konfliktas išsamiai deklaruojamas ir darbdavys jį laiku patvirtina. Pavyzdžiui, darbuotojas gali būti slaptas tiekėjo arba rangovo įmonės savininkas, jis gali įsteigti fiktyvią bendrovę, kuria naudodamasis galėtų pirkti išteklius už dirbtinai padidintą kainą, arba turėti nedeklaruotų interesų, susijusių su turto pardavimu arba nuoma.	Kuriam nors rangovui arba pardavėjui rodomas nepaaiškinamas ar neįprastas palankumas bei dėmesys; Nuolat taikstomasi su brangiu, prastos kokybės ar kitais atžvilgiais nepriimtinu darbu ir t.t.; Už viešuosius pirkimus atsakingas darbuotojas nedeklaruoja interesų konflikto arba neišsamiai užpildo deklaraciją; Už viešuosius pirkimus atsakingas darbuotojas atsisako aukštesnių pareigų, jei jos nesusijusios su viešaisiais pirkimais; Įtariama, kad už viešuosius pirkimus atsakingas darbuotojas užsiima papildoma komercine veikla.
3.	Slapti konkurso dalyvių susitarimai	Tam tikros geografinės teritorijos, regiono arba pramonės šakos rangovai gali slapta susitarti išvengti konkurencijos ir padidinti kainas, su kitais konkurso dalyviais sudarydami įvairių schemų slaptus susitarimus. <i>Tarpusavyje suderinti pasiūlymai</i> Tarpusavyje suderintų, dar vadinamų „šešėliniais“, pasiūlymų tikslas tėra vienas – sudaryti tikro konkurso įspūdį, o ne užtikrinti, kad perkančioji organizacija pasirinktų kurį nors iš šių pasiūlymų. Bendrininkaujantys konkurso dalyviai susitaria teikti pasiūlymus už didesnę kainą arba tyčia neatitinkančius perkančiosios	Konkursą laimėjusios įmonės pasiūlyta kaina yra per didelė, palyginti su savikaina, paskelbtais kainoraščiais, panašiais darbais arba paslaugomis, pramonės vidurkiais ir tikrosiomis rinkos kainomis; Visi konkurso dalyviai nustato vienodai dideles kainas; Į konkursą patekus naujam dalyviui, pasiūlymų kainos staiga sumažinamos; Kiekvieno geografinio regiono, įvairių sričių ar skirtingų darbų konkursus paeiliui laimi vis kitas dalyvis;

Nr.	Galimos sukčiavimo schemos	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
		<p>organizacijos poreikių, siekdami, kad perkančioji organizacija išsirinktų jam priimtino rangovo pasiūlymą, kurio kaina būtų galimai dirbtinai padidinta. Konkurso laimėtojas kitiems dalyviams atiduoda tam tikrą procentinę savo pelno dalį, pasamdo juos subrangovais arba leidžia jiems sudaryti kitas „brangias“ sutartis. Fiktyvios bendrovės ir pavaldžiosios bendrovės (filialai) taip pat gali teikti tarpusavyje suderintus pasiūlymus.</p> <p>Spaudimas neteikti pasiūlymų Antikonkurencinio veiksmų derinimo konkursų schemos gali būti sėkmingos tik jei konkurso dalyvių skaičius yra ribotas ir jie visi yra sukčiavimo schemos dalyviai. Jei į konkursą pateks naujas (angl. <i>diver</i>) arba nelinkęs bendrininkauti dalyvis, išaiškės, kad kainos yra dirbtinai padidintos. Norėdami nuo to apsisaugoti, bendrininkai gali papirkti kitas bendroves / organizacijas arba agresyvesnėmis priemonėmis priversti jas nedalyvauti konkurse. Siekdami išlaikyti monopoliją, sukčiavimo schemos dalyviai taip pat gali daryti spaudimą tiekėjams ir subrangovams, kad šie nebendradarbiautų su nenorinčiomis sukčiauti bendrovėmis.</p> <p>Rinkos pasidalijimas Bendrininkaujančios bendrovės gali pasidalyti rinkas arba prekių grupes ir susitarti nekonkuruoti viena kitos veiklos srityje arba pasiekti šį tikslą slapčia sutartomis priemonėmis, pavyzdžiui, teikdamos tik tarpusavyje suderintus pasiūlymus. Kai kada slaptuose konkurso dalyvių susitarimuose gali dalyvauti</p>	<p>Konkurso nelaimėję dalyviai tampa laimėjusių tiekėjų subrangovais; Neįprastos pasiūlymų tendencijos (pavyzdžiui, pasiūlymų kainos skiriasi tiksliai procentiniu dydžiu, išrinktojo pasiūlymo kaina yra tokia didelė, kad beveik siekia leistinų kainų ribą, siūlomos kainos tiksliai atitinka biudžeto sumas, kainos yra per didelės, per daug panašios, per daug skirtingos, pateikiami suapvalinti skaičiai, neišsamūs duomenys ir t.t.); Konkurso dalyviai akivaizdžiai yra susiję, pvz., vienodi adresai, tie patys darbuotojai, telefono numeriai ir t. t.; Į rangovo pasiūlymą įtraukti subrangovai dalyvauja konkurse dėl pagrindinės sutarties sudarymo; Įmonės, galinčios būti rangovėmis, nepateikia pasiūlymų ir tampa subrangovėmis, arba mažiausią kainą siūlęs konkurso dalyvis atsiima pasiūlymą ir tampa subrangovu; Vienų bendrovių pasiūlymai visada konkuruoja tarpusavyje, kitų – niekada; Informacijos apie konkurso nelaimėjusių dalyvių nėra internete, įmonių kataloguose, jie neturi adreso ir t. t. (kitais tariant, jie yra netikri); Rangovų susirašinėjimas ar kiti ženklai verčia manyti, kad jie keičiasi informacija apie kainas, dalijasi teritorijas ar sudaro kitokius neoficialius</p>

Nr.	Galimos sukčiavimo schemos	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
		perkančiosios organizacijos darbuotojai (jie gali turėti su „konkuruojančiomis“ įmonėmis susijusių finansinių interesų) ir pasiimti dalį pelno, gauto dirbtinai padidinus kainas.	susitarimus; Nustatyti slapti konkurso dalyvių susitarimai (taip pat susiję su struktūriniais fondais) šiuose sektoriuose: asfaltavimo, pastatų statybos, dugno gilinimo ir valymo, elektros įrangos, stogų dengimo ir atliekų šalinimo.
4.	Nevienodos pasiūlymų teikimo sąlygos	Ši sukčiavimo schema yra tokia: už viešuosius pirkimus atsakingi darbuotojai proteguojamam konkurso dalyviui suteikia naudingą vidinę informaciją, kurios negauna kiti dalyviai: pavyzdžiui, kad vienas arba keli kvietimo dalyvauti konkurse punktai nebus įtraukti į sutartį (be to, kai kurie punktai gali būti tyčia surašyti neaiškiai arba per sudėtingai, o proteguojamas konkurso dalyvis informuotas, ką rašyti). Žinodama šią informaciją, proteguojama įmonė gali pasiūlyti mažesnę kainą nei kiti konkurso dalyviai, – tame konkrečiame punkte nurodyti labai mažą kainą, žinodama, kad jo nebus galutinėje sutartyje. Nevienodos pasiūlymų teikimo sąlygos yra viena iš veiksmingesnių antikokurencinio veiksmų derinimo konkursuose schemų, nes apgaulė šiuo atveju nėra tokia akivaizdi, kaip kitose mėgstamose schemose, tokiose kaip nepagrįstas pirkimas iš vieno tiekėjo.	Pagal kai kuriuos kvietimo dalyvauti konkurse punktus siūlomos nepagrįstai mažos kainos; Pasirašyta sutartis netrukus pakeičiama: atitinkamas punktas išbraukiamas arba pakeičiamos jo sąlygos; Kvietimo dalyvauti konkurse punktai skiriasi nuo tikrosios sutarties punktų; Konkurso dalyvis artimai bendrauja su darbuotojais, atsakingais už viešuosius pirkimus, arba dalyvavo rengiant sutarties specifikacijas.
5.	Apgaulingos specifikacijos	Kai kada kvietimų dalyvauti konkurse arba teikti pasiūlymus specifikacijos gali būti tyčia suderintos su konkreto dalyvio kvalifikacija arba tokios, kad jas gali atitikti tik vienas konkurso dalyvis. Tokio sukčiavimo atvejai itin dažni sudarant IT ir kitas techninio pobūdžio sutartis. Gali būti nustatytos per griežtos specifikacijos, siekiant atmesti kitus tinkamus konkurso dalyvių pasiūlymus arba pateisinti	Į kvietimą dalyvauti konkurse atsiliepiama tik vienas arba keli potencialūs dalyviai; Konkurso sąlygos atitinka laimėjusio konkurso rangovo produktus arba paslaugas; Kiti konkurso dalyviai pateikia skundus; Sąlygos yra kur kas griežtesnės arba laisvesnės negu panašių ankstesnių konkursų;

Nr.	Galimos sukčiavimo schemos	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
		pirkimą iš vieno tiekėjo ir taip išvengti konkurencijos tarp tiekėjų. Tokių apgaulingų specifikacijų, kokias gali atitikti tik vienas rangovas, nustatymas rodo esant korupciją.	Neįprastos arba nepagrįstos sąlygos; Tas pats tiekėjas laimi daug konkursų; Už viešuosius pirkimus atsakingi darbuotojai konkurso laikotarpiu bendrauja arba palaiko asmeninius ryšius su konkurso dalyviais; Perkančioji organizacija, užuot pateikusi bendrą prekės aprašymą, nurodo norimą prekės ženklą.
6.	Informacijos apie konkursą pavišinimas	Už sutarčių pasirašymą, projektų rengimą ar pasiūlymų vertinimą atsakingi darbuotojai gali pavišinti slaptą vidinę informaciją (pavyzdžiui, biudžeto sąmatą, priimtinus sprendimus arba kitų, konkuruojančių, pasiūlymų duomenis), siekdami padėti proteguojamam konkurso dalyviui parengti tinkamą techninį arba finansinį pasiūlymą.	Silpna konkurso procedūrų kontrolė, pvz., terminų nesilaikymas; Išrinktojo pasiūlymo kaina yra nedaug mažesnė už antrą mažiausią kainą; Kai kurių pasiūlymų dokumentai patikrinti prieš laiką; Priimami pavėluoti pasiūlymai; Pavėlavęs dalyvis laimi konkursą, nes pasiūlo mažiausią kainą; Visi pasiūlymai atmetami ir surengiamas naujas konkursas; Konkurso laimėtojas konkurso metu el. paštu arba kitais komunikacijos būdais asmeniškai bendrauja su darbuotojais, atsakingais už viešuosius pirkimus.
7.	Pasiūlymų klastojimas	Jei konkurso procesas menkai kontroliuojamas, už viešuosius pirkimus atsakingi darbuotojai, siekdami, kad būtų išrinktas proteguojamas rangovas, gali suklastoti gautus pasiūlymus (juos pakeisti, „pamesti“, atmesti dėl tariamų konkurso sąlygų klaidų ir t. t.).	Konkurso dalyvių skundai; Silpna kontrolė ir reikalavimų neatitinkančios konkurso procedūros; Yra požymių, kad gauti pasiūlymai vėliau buvo pakeisti; Pasiūlymai atmetami dėl juose esančių klaidų;

Nr.	Galimos sukčiavimo schemos	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
			Tinkamo konkurso dalyvio pasiūlymas atmetamas dėl abejotinų priežasčių; Nors pasiūlymų gaunama mažiau negu būtina, pakartotinis konkursas nerengiamas.
8.	Nepagrįstas pirkimas iš vieno tiekėjo	Ši schema labai dažnai yra korupcijos padarinys, ypač jei pirkimas iš to paties tiekėjo yra daugiakartis ir keliantis abejonių. Toks viešasis pirkimas gali būti atliktas dalijant viešojo pirkimo objektą į kelias dalis, siekiant neviršyti ribos, kurią viršijus privaloma surengti konkursą, nustatant labai griežtas sąlygas arba, užuot rengus pakartotinį konkursą, pratęsiant anksčiau sudarytas sutartis.	Nors viršijama arba beveik pasiekiami riba, kurią viršijus būtina rengti konkursą, perkama iš vieno tiekėjo; Nors anksčiau buvo rengiami viešųjų pirkimų konkursai, dabar jie neberengiami; Siekiant neviršyti ribos, kurią viršijus būtina rengti konkursą, viešieji pirkimai dalijami į kelias dalis; Kvietimas dalyvauti konkurse išsiunčiamas tik vienam paslaugų teikėjui.
9.	Viešųjų pirkimų padalijimas	Už viešuosius pirkimus atsakingi darbuotojai, siekdami išvengti konkurencijos arba aukštesniojo lygmens vadovybės tikrinimo, gali padalyti viešuosius pirkimus į du ar daugiau viešojo pirkimo užsakymų arba sutarčių. Pavyzdžiui, jei nustatyta 250 000 EUR riba, siekiant išvengti konkurso, vieną viešąjį prekių ir paslaugų pirkimą už 275 000 EUR galima padalyti į dvi sutartis – vieną 150 000 EUR vertės prekių pirkimo sutartį ir kitą 125 000 EUR vertės sutartį. Viešųjų pirkimų padalijimas (įvardijamas „saliario pjaustymu“) gali būti korupcijos ar kitokio perkančiosios organizacijos sukčiavimo ženklas.	Paeiliui rengiami du arba daugiau susijusių viešųjų pirkimų iš to paties rangovo, kurių vertė yra nedaug mažesnė už ribą, kurią pasiekus būtina rengti konkursą ar atlikti aukštesnio lygmens vadovybės patikrinimą; Viešieji pirkimai nepagrįstai atskiriami, pavyzdžiui, sudaromos atskiros darbo ir medžiagų pirkimo sutartys, kurių atitinkamos sumos nesiekia ribos, kurią pasiekus privaloma rengti konkursą; Nuosekliai rengiami viešieji pirkimai, kurių sumos beveik siekia nustatytas ribas, kurias viršijus būtina rengti konkursą.
10.	Sutarčių sumaišymas	Daug panašių darbo sutarčių turintis rangovas tas pačias personalo išlaidas, mokesčius ar sąnaudas gali priskirti keliems	Už skirtingus darbus arba pagal atskiras sutartis pateikiamos panašios sąskaitos faktūros;

Nr.	Galimos sukčiavimo schemos	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
		užsakymams, taigi sąskaitose faktūrose pateikti per dideles sumas.	Rangovas tuo pačiu laikotarpiu pateikia sąskaitas faktūras už keletą darbų.
11.	Nepagrįstas prašymas kompensuoti išlaidas	Rangovas gali sukčiauti tyčia prašydamas kompensuoti išlaidas, kurios nėra leistinos ar pagrįstos arba kurių neįmanoma tiesiogiai ar netiesiogiai susieti su sutarties vykdymu. Kompensuoti darbo sąnaudas nepagrįstai prašoma dažniau negu medžiagų pirkimo išlaidas, nes darbuotojų darbą teoriškai galima priskirti bet kuriai sutarčiai. Darbo sąnaudas galima klastoti rengiant netikrus darbo laiko apskaitos žiniaraščius, keičiant darbo laiko apskaitos žiniaraščius ar patvirtinamuosius dokumentus arba paprasčiausiai pateikiant sąskaitą faktūrą už darbo sąnaudas, kurios yra dirbtinai padidintos ir be patvirtinamųjų dokumentų.	Per dideli ar neįprasti darbo įkainiai; darbo įkainiai neatitinka sutarties vykdymo pažangos; Darbo laiko apskaitos žiniaraščiai akivaizdžiai yra pakeisti; Darbo laiko apskaitos žiniaraščiai „dingo“; Tos pačios medžiagų pirkimo išlaidos priskirtos kelioms sutartims; Netiesioginės išlaidos laikomos tiesioginėmis.
12.	Nesąžiningai nustatomos kainos	Kainos nustatomos nesąžiningai, jei rangovai, siūlydami kainas, nedeklaruoja einamųjų, visų ir tikslių išlaidų arba nenurodo, kaip nustatomos kainos, todėl sutartis pasirašoma už didesnę kainą.	Rangovas atsisako pateikti išlaidų patvirtinamuosius dokumentus, vėluoja juos pateikti ar negali to padaryti; Rangovo pateikti dokumentai yra nepakankami arba neišsamūs; Kainų nustatymo informacija yra pasenusi; Palyginti su panašiomis sutartimis, kainoraščiais ar pramonės vidurkiais, kainos yra akivaizdžiai per didelės.
13.	Sutarties sąlygų nesilaikymas	Rangovai, kurie nesilaiko sutarties sąlygų ir tyčia sudaro įspūdį, esą jie jų laikosi, sukčiauja. Tokio sukčiavimo schemų pavyzdžiai: naudojamos nekokybiškos statybinės medžiagos, prastesnės kokybės detalės, tiesiant automobilių kelius nepakojamas reikiamas pagrindas, ir t. t. Akivaizdus motyvas – mažinant išlaidas, padidinti pelną, išvengti sankcijų už terminų nesilaikymą ar kt. Daugelį tokio sukčiavimo schemų sunku	Tyrimų ir tikrinimų rezultatai neatitinka sutarties straipsnių ir sąlygų; Nėra tyrimo ar tikrinimo dokumento arba pažymų; Prasta kokybė, prasti darbo rezultatai ir daug skundų; Iš rangovo išlaidų dokumentų galima spręsti, kad rangovas, pavyzdžiui, nepirko medžiagų, būtinų

Nr.	Galimos sukčiavimo schemos	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
		nustatyti, jei neatliekami kruopštūs tikrinimai ar nepriklausomų šios srities ekspertų tyrimai. Tačiau sukčiautojai gali bandyti papirkti tikrintojus.	darbams atlikti, neturi ar neišsinuomojo darbui reikalingos įrangos arba darbo vietoje neturėjo reikiamos darbo jėgos (įsidėmėkite, kad šiuos dalykus vertėtų sutikrinti).
14.	Suklastotos, dirbtinai padidintų sumų arba pasikartojančios sąskaitos faktūros	Rangovas gali tyčia pateikti suklastotas, dirbtinai padidintų sumų arba identišką sąskaitas faktūras savarankiškai arba bendrininkaudamas su korumpuotais už viešuosius pirkimus atsakingais darbuotojais.	Sąskaitose faktūrose nurodytų prekių ar paslaugų nėra atsargų sąrašė arba jos neapskaitytos; Sąskaitose faktūrose nurodytų prekių ar paslaugų gavimas nepatvirtintas; Sąskaitose faktūrose nurodytų prekių ar paslaugų pirkimo užsakymas kelia abejonių arba jo nėra; Rangovo apskaitoje neminima, kad buvo atliktas darbas arba patirtos atitinkamos išlaidos; Sąskaitose faktūrose nurodytos kainos, kiekiai, pirkinių aprašymai ar sąlygos viršija tai, kas nurodyta sutartyje, pirkimo užsakyme, gavimo dokumentuose, atsargų sąrašė ar naudojimo apskaitoje, arba neatitinka to; Pateikiama daug sąskaitų faktūrų, kuriose nurodyta ta pati suma, sąskaitos numeris, data ar kt.; Subrangos sutartys sudaromos keliomis pakopomis; Mokama grynaisiais pinigais; Mokama lengvatinio apmokestinimo bendrovėms (angl. offshore companies).
15.	Netikri paslaugų teikėjai	▶ Darbuotojas, siekdamas pasisavinti lėšas, gali duoti leidimą sumokėti netikram pardavėjui. Ši schema dažniausiai naudojama tuomet, kai nėra gerai atskirtos	Paslaugų teikėjo nėra kataloguose, internete, jo nerandama ieškant „Google“ ar kitomis programinėmis paieškos priemonėmis ir t. t.;

Nr.	Galimos sukčiavimo schemas	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
		<p>darbuotojų pareigos, susijusios su paraiškų gavimu ir jų apmokėjimu;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Paslaugų teikėjai, siekdami dirbtinai padidinti išlaidas ar tiesiog rengti suklastotas sąskaitas, gali įsteigti netikras bendroves, kurios teiktų konkurso dalyvių slapta suderintus pasiūlymus. <p>Verta paminėti, kad sukčiautojai dažnai renkasi bendrovių pavadinimus, primenančius tikrų bendrovių pavadinimus.</p>	<p>Neįmanoma rasti paslaugų teikėjo adreso; Paslaugų teikėjas nurodo neteisingą adresą (gatvę) ar telefono numerį; dalyvauja lengvatinio apmokestinimo bendrovė.</p>

Nr.	Galimos sukčiavimo schemas	Galimų sukčiavimo schemų aprašymas	Sukčiavimo / korupcijos rizikos rodikliai
16.	Produktų pakeitimas kitais produktais	Produktų pakeitimas kitais produktais reiškia, kad sutartyje nurodyti produktai be perkančiosios organizacijos žinios pakeičiami prastesnės kokybės produktais. Blogiausiu atveju, pavyzdžiui, jei atsiranda infrastruktūros arba pastatų defektų, produktų pakeitimas gali kelti pavojų gyvybei. Produktų pakeitimas kitais produktais sukčiautojams yra ypač patrauklus, jei pagal sutartį numatyta naudoti brangias aukštos kokybės medžiagas, kurias galima pakeisti panašiai atrodančiais, tačiau kur kas pigesniais produktais. Dažnai keičiamos sudedamosios dalys, kurių pakeitimą sunku pastebėti. Siekiant apgauti tikrintojus, jiems gali būti pateikti specialiai padirbti produkto pavyzdžiai.	<p>Pakuotė yra neįprasta – išsiskirianti savo spalvomis ar dizainu;</p> <p>Tikroji produkto išvaizda neatitinka lauktosios išvaizdos;</p> <p>Produkto identifikaciniai numeriai skiriasi nuo paskelbtų, kataloguose arba numeracijos sistemoje pateiktų numerių;</p> <p>Nesėkmingų bandymų, gedimų arba ankstyvų pakeitimų yra daugiau negu įprastai arba patiriamos didelės techninės priežiūros ar remonto išlaidos;</p> <p>Atitikties reikalavimams pažymas pasirašo nekvalifikuotas arba neatestuotas asmuo;</p> <p>Įvertintos medžiagų pirkimo išlaidos labai skiriasi nuo tikrųjų išlaidų;</p> <p>Rangovas vėluoja vykdyti sutartį, tačiau greitai pasitaiso;</p> <p>Serijos numeriai yra neįprasti, panaikinti arba neatitinka tikrosios gamintojo numeracijos sistemos;</p> <p>Sąskaitose faktūrose ar inventoriaus sąrašuose pateikti prekių numeriai arba aprašymai neatitinka pirkimo užsakymo sąlygų.</p>